

שבת קו

משה שווערד

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

(כג): דאלו בס"ת כתיב ארבעים ואתי רבנן
ובצרי חדא, דיקרת החכם היא, שהוא הנושא
תורה שבעל פה, ואם מתעצלים בהספדו,
מראים בזה שאין מרגישים בהפסד שבא ע"י
העדר זה לתורה שבע"פ, ודומה לישראל
כאשר מאנו לקבל עליהם תורה שבע"פ, ולכן
ראוי לקברו בחייו, כאשר בתחלה שכפה
עליהם הר כגיגית.

כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו
בחייו וכו'. ועי' בשו"ת בנין ציון (ח"ג
סי' קכ) שמפרש עפ"י המדרש תנחומא (פ'
יתרו) דתורה שבעל פה לא רצו לקבל עד
שכפה עליהן הר כגיגית, ומבואר במס' מכות

2. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף קה/ב

ובהאי דרגש עליהם ההר, שמעתי מפי מ"ו הגאון הפלאה זצ"ל עפ"י מ"ש ראשונים ביישוב קושית תוס' לעיל
פ"ת ע"א ד"ה כפה וכו' דעל תורה שבעל פה היה צריך כפיית ההר, וא"כ כל המתעצל ואינו חש על תורה
שבע"פ ראוי לקוברו חיים כענין כפיית ההר והיינו שרגש עליהם אותו ההר להרגם. והיינו נמי טעמא דבליעת
קרח דתן ואבירם, שלא האמינו לדברי מרע"ה שהיה אז כמו תורה שבע"פ ודברי חכמים, ודפח"ח:

3. רש"י מסכת שבת דף קה עמוד ב

ימים האריכו - שכלו ימיהם בטוב, דחשיב אריכות ימים, כדאמרינן בסדר יומא (עא, א) כי אורך ימים ושנות
חיים יוסיפו וכי יש לך שנים של חיים ושנים שאינם של חיים אמר ר' אלעזר: אלו שנותיו של אדם שמתהפכות
עליו מרעה לטובה.

4. ספר בניהו בן יהודע על שבת דף קה/ב

שם. ברכה שאני. פירוש כיון שהוא ברכה על שמירת מצות מסתמא קאי על רבוי השנים גם כן וסתמו כפירושו,
אבל התם דמשתעי במה שקרה להם אם גם שנים האריכו הוה ליה למימר לפרש להדיה השנים, אי נמי נראה לי
ברכה שאני דראוי להעלימה ולמסתם בה סתומי שלא יתקנאו בה המקטרגים, וכמ"ש בענין ברכה שברכו
החכמים לרבי אלעזר בן רשב"י תזרע ולא תחצד וכו', ולכן נקיט ימים לשון סתום להעלים השנים ולא נקיט להו
להדיה, מה שאין כן התם דקרא משתעי במה דעבר והוה מכבר, או נראה לי ברכה שאני דכל הנותן בעין יפה
נותן ובודאי כונתו יתברך גם על רבוי השנים:

5. דף על הדף שבת דף קה עמוד ב

בגמ': ויעבדו העם וכו' וכל ימי הזקנים וכו' ימים האריכו - שנים לא האריכו וכו'.

נציין כאן ענין מופלא כדלהלן. בספר לב שמחה לכ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל (פר' קרח - תדש"ם) כותב: בברכת
החודש מבקשין שתחדש עלינו את החודש הזה וכו' ותתן לנו חיים ארוכים וכו', וכפשוטו מה ענין בקשה
זו לברכת החודש כאשר מבקשין על החודש הזה, רק הענין ע"ד שאמר כ"ק אאמוז"ל לדודי הרה"ק ר' משה
בצלאל ז"ל אחר הלויית כ"ק השפת אמת ז"ל, לאבא ז"ל הי' אריכות ימים, ימים ארוכים ימים גדולים, ופני
שאריכות ימים היינו שהימים ארוכים ומלאים, שניצל את הזמן ואת הימים בשלמות, כמו כן מבקשין
ותתן לנו חיים ארוכים, שיהיו החיים ארוכים ומלאים, שהזמן ינוצל במלואו וכו' עכד"ק.

6. שו"ע יורה דעה - סימן שצד

(ה) אחז מהחבורה שמת, תדאג כל החבורה

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

אמרי לה דמת גדול ואמרי לה דמת קטן.
מפרש בילקוט הגרשוני, דמת גדול
וישאו ק"ו בעצמם אם בארזים נפלה שלהבת
מה יעשו אזובי הקיר, ואם מת קטן יש להם
לישא ק"ו, אם הקטנים שאין להם חטאים
הרבה מתו, אנו על אחת כמה וכמה.

8. ספר אז ישיר – ירח האיתנים [טז-יז]

א. אחד מבני החבורה שמות'

אמרו חז"ל (שבת דף ק"ו) 'אחד מבני חבורה שמות תדאג כל החבורה כולה',
ובפרדס יוסף (פרשת ויגש) ביאר ע"פ זה את הפסוק (איוב ל"ג, כ"ג)
"אם יש עליו מלאך מוליך אחד מני אלף, להגיד לאדם ישרו", וז"ל:

ובס' עין המים הביא על הפסוק (איוב לג) 'אם יש עליו מלאך מוליך אחד מני
אלף להגיד לאדם ישרו' וכו'. מלת לאדם מיותר. ועוד וכי אל האדם יגיד
המליץ הלא למעלה ימליץ המליץ לא למטה. וכתב ע"פ הרלב"ג (פרשת וירא)
שמדת ה' בעת המשפט להשיג בקרובי הנידון ואוהביו. ואם הם אינם חייבין
לסבול צער ינצל הנידון כמו בלוט כדי שלא יצטער אברהם ניצל לוט. ולא
כמשפט בשר ודם כשימות הנידון יצטערו ע"ז קרוביו. ומשפט ה' לא כן הוא
דישקוף דאם מי שיצטער במיתתו הוא זכאי וצדיק, יזכה ע"ז גם הנידן. וזה
אם יש מלאך מוליך א' מני אלף היינו כשהמשפחה יצטערו ע"ז. והמליץ ימליץ
הלא קרובו של זה צדיק ולא יצטער גם הוא ע"ז יפרט הנידן, וזה"פ להגיד
אדם ישרו היינו של אדם אחר אחד מקרוביו.

תמצית דבריו, שלפני שהקב"ה מחייב אדם מיתה בידי שמים, הרי הוא
מחשב אם יש קרוב לנידון שיצטער על ידי מיתתו, ואם יש קרוב
הזכאי לכך, לא ימית את החייב ובזכות זה ניצל לוט. וזהו המלאך המוליך
לאדם, היינו קרובו של אדם שמצטער ע"י מיתתו.

והוסיף ה"פרדס יוסף" לבאר שאין כלל זה מוגבל רק לבני משפחתו של
הנענש אלא גם לחבריו ומכריו, וכתב:

וז"ש בשבת (דף ק"ו ע"א) אחד מחבורה שמות ידאגו כל החבורה. דאם היו
צדיקים היה ניצל הנידן כדי שלא יצטערו הם. וזה"פ ביומא (דף ע"ה ע"א).
על הפסוק 'דאגה בלב איש ישחנה', יסחנו לאחרים שיצטערו גם הם ואולי
על ידם כדי שלא יצטערו ינצל גם הוא.

כלומר, שבשבת (דף ק"ו ע"א) איתא "אחד מחבורה שמות ידאגו כל
החבורה". והענין הוא, שאם בני החבורה לא היו ראויים לעונש, לא
היו נגרם להם הצער של מיתת אחד מהם, ולכן מיתת החבר סימן הוא להם
שאף הם ראויים לעונש. וביומא (דף ע"ה ע"א) מבואר, שמי שיש לו דאגה
יסיחנו לאחרים, והיינו, שאם יסחנו לאחרים מסתמא יהיה צדיק אחד שיצטער
ע"י דאגה זו והנידון ינצל בכדי שלא יצטער הצדיקה.

9. רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א

מתניתין ר' יהודה - דאית ליה מקלקל בחבורה פטור, ולא איתפרש היכא, ולי נראה: מתניתין ר' יהודה היא, דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הלכך חיובא דחובל בצריך לכלבו, ומבעיר בצריך לאפרו משכחת לה, דאף על פי דמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה - מתקן הוא אצל אחרים, ולר' יהודה כי האי גוונא מלאכה הוא, משום תקון אחרים, אבל מקלקל ואינו מתקן - פטור, ואף על גב דרישא דמתניתין אוקימנא כר' שמעון, דקתני קורע על מתו פטור - סיפא ר' יהודה.

וברייתא ר' שמעון היא - דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, הלכך אין לך חובל ומבעיר שאין מקלקל, ואפילו מבעיר עצים לקדרתו מקלקל הוא אצל עצים, ומה שהוא מתקן אצל אחרים - לר' שמעון לא חשיב, דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, אלא משום דמקלקל בחבלה ובהבערה חייב, כדיליף לקמיה.

10. ריטב"א [קוק]

וכיון שכן דחובל ומבעיר (בצריך לפרשו שזה ודאי עושה קלקול בגופו של נחבל וכיון שכן דחובל ומבעיר) דמילה והבערה חדוש, אין לנו אלא כמותם. ועוד הניחא דין שריפה, שאר מיתות ב"ד דאסר רחמנא מאי איכא למימר, דהתם ליכא למימר אלא קלקול דהריגה לחיובי עליי משום נטילת נשמה. ועוד כיון דר' יהודה סובר דתיקו' שהוא חוץ לגופו חשיב(תו) תיקון, מי הכריחנו לומר דמילה והבערה תיקו' גמור בגופם. ומיהו בוו י"ל דלרבותא נקט תלמודא דמילה והבערה מלאכות גמורות ותיקו', אבל ה"ה כל שיש תיקו' חוץ לגופם כשאר חייבי מיתות וחובל וצריך לכלבו. והנכון אף לשיטת רש"י ז"ל דר' יהודה ה"ק, מה לי בשו(א)ל פתילה וכו', כלומר דלדידי ניחא, כך הוא מילה ושריפת בת כהן כיון שיש תיקו' חוץ לגופם כבישול סמננין ותיקו' כלי שהתיקו' בגופם ממש. וא"ת ולר' יהודה דמחיי' למה לי דכתב רחמנא מושבות בהבערה [ד]בת כהן, דהא כיון שהוא סובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב אף זה חייב. י"ל דאצטרך לאפוקי מק"ו דאמר ר' ביבמות⁹ ובסנהדרים¹⁰ דהוה משמע דאע"ג דמלאכה היא תרחי שבת, קמ"ל דלא.

ועכ"ז עדיין יש להקשות הרבה על שיטת רבינו ז"ל¹¹. חדא, דכיון דר' שמעון סובר דחובל ומבעיר חייב, היכי אמר ליה ר' יוחנן לר' אבהו פוק תאני לברא, אטו משום דהילכ' כר' יהודה מאן דאמר כר' שמעון שתוקי משתקי ליה, דכותה (ד)קא פרכי בפ"ק דחולין¹², וכ"ש דכיון דהא תליא בפלוגתא [דמלאכה] שאינה צריכה לגופה הילכתא כר"ש לפי למה שפסקו רוב הגאונים ז"ל ור"י ז"ל¹³. ועוד כיון דמילה והבערה דחדת רחמנא יש בהם שום צורך ושום תיקו' אפי' חוץ לגופם, אין לנו אלא מקום חדושן ואין לנו לחייב אלא בדכותיהו שעושה לצורך, ולא עוד אלא שאין¹⁴ אתה אומר כן לקתה מדת הדין, אפילו במת(ו)קן גמור הדומה למלאכת המשכן בעי ר' שמעון שתהא מלאכה הצריכה לגופה והיאך יאמר במקלקל שיהא חייב אפי' כשאינה צריכה כלל, וכי משום דחדיית בה

כל מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שהתיקו' והצורך הוא חוץ לגופה לא חשיבא מלאכה וכמאן דליתיה דאמי, ור' יהודה מחייב משום דסבר דתיקו' שהוא חוץ לגופה כך הוא חשוב כתיקו' שבגופה. מעתה גבי מילה והבערת בת כהן דאחשבא רחמנא מלאכה כדאיתא בסמוך, יש בהן קלקול בגופם, שהוא חובל את הקטן ועושה בו מכה ומקלקל בגופה של אשה להורגה, אבל יש תיקו' חוץ לגופם, שמקים גזרת המלך ומביא התינוק בבית ומכשירו לתרומה ואכילת קדשים, ובת כהן (לא) עושה לה כפרה במיתה, ר"ש סבר דתיקו' שחוץ לגופם לא חשיב כלל וכמאן דלית דאמי והוה ליה קלקול גמור, וכי חייב רחמנא בהו משום קלקול גמור חייב, מעתה אפי' חובל ומבעיר להזיק חייב, ור' יהודה סבר דתיקון שחוץ לגופם חשי' תיקו' ומפני אותה תיקו' חייב רחמנא בחובל ומבעיר, אבל חובל ומבעיר להזיק פטורים, ואינו חייב אלא בחובל בצריך לכלבו (ומבעיר יום) [ומבעיר] בצריך לאפרו שיש בהם תיקו'. ואמר ר' מ"ט דר"ש דמחייב באלו יותר משאר מקלקלים, דאיהו ודאי צריך טעמא. ואמר ר' מדאצטרך רחמנא למשרי מילה בשבת (ואפי') [ולמיסר] הבערת בת כהן, מכלל דמלאכות ניהו, דאי מבעיר בעלמא פטור אמאי אסר רחמנא הבערת בת כהן, וכי מפני שהבערתה מצוה גריעא דלא למדחי שבת. [ור] יהודה אמר התם מתקן ה[ו]א כדרב אשי, דאמר רב אשי בפ"ק ביבמות⁶ מה [לי] לבשל פתילה מה [לי] (ל)י בשל סמננין מה לי לתק' מילה מה לי לתק' כלי. פרש"י⁷ דבישול פתילה בשול וחייב עליו שאינו מקלקל את האבר אלא מתק' הוא כמבשל סמנים לצורך המשכן, ומילה נמי תיקו' גברא כמו תיקו' כלי. ולא נהירא, דהא ודאי אין דין תיקו' המילה שהוא בגופו כתיקו' הכלי שאין מקלקל בו כלום, גבי⁸ בישול פתילה של אבר כדי להטילו לגופה של אשה לאבדו שם ולשרפה אינו כבישול סמננין שמתקנן לצבוע בהם. ועוד דא"כ למה אומר רש"י ז"ל דמחייב ר' יהודה בחובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו, שזה ודאי עושה קלקול בגופו של נחבל,

[קו,א] תאני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלים פטורים חוץ מחובל ומבעיר אמ' ליה פוק תאני לברא (אוכל) [חובל] ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה חובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו והא אנו תנן כל המקלקלים פטורין מתני' ר' יהודה בריתא ר"ש. עכ"ל הגמרא. ולפי פי רש"י ז"ל ר' שמעון מחייב בכל חובל ומבעיר ואפי' שלא לצורך כלל אלא להזיק בלבד וכדבעי לפרושי אף לר' יוחנן, וכיון שכן הא דאמר ליה ר' יוחנן חובל ומבעיר אינה משנה לא בעי למימר שלא נשנית ולא אמרה שום אדם, אלא לומר שאינה הלכה משום דר' יהודה פליג עליה וקי"ל כותיה, וכאותה שאמרו² ב"ש במקום ב"ה אינה משנה. ואת"ל משנה, כלומר שתהא הלכה כך, חובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו, דבהא אפי' ר' יהודה³ סבר מקלקל בחבורה פטור ובריתא ר' שמעון דסבר מקלקל חייב. וא"ת ואכתי אמאי לא מתני'⁴ מתני' חוץ מחובל וצריך לכלבו ומבעיר וצריך לאפרו, י"ל דההיא לר' יהודה לא חשיב מקלקל אלא מתק' כמדליק עצים לעשות פחם וכיוצא בו. כך יש לפי(ז) לפי שיטת רש"י ז"ל. וכתב רש"י ז"ל⁴ דהא [ד]אמרי הכא ובכל דוכתא דמקלקל בחבורה (פטור) [פטור] לר' יהודה וחייב לר"ש לא איתפרש היכן היא, דלא אשכחן שום דוכתא דאפליגו בה בהדיא. וכתב הוא ז"ל דנפקא לן ממאי דאפליגו בעלמא במלאכה שאינה צריכה [לגופה]⁵ ר' יהודה מחייב ור"ש פטור, וטעמא דר' שמעון משום דכולהו מלאכות דמשכן תיקונם לגופם, ולפיכך

רחמנא חדא מילתא נחדי בה אחריתי. ועוד, דגרסי בסנהדרים¹⁵ גבי הא דרב פפא דלא שביק לבריה דלפיק ליה סלוא דילמא חביל ביה והויה שגגת כרת דחובל באביו, ופרכי מדתנן מ¹⁶ של יד ליטו' בה את הקוץ, ואמאי, ניחוש דילמא חביל ביה והוה ליה חובל בשבת והויה שגגת מיתה וכת, ופרקי' למאן אי לר' יהודה מקלקל בחבורה פטור [א]י לר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, דאלמא לא חייב ר' שמעון במקלקל בחבורה אלא כשעושה לצורך דם שתהא מלאכה הצריכה לגופה.

לכך פרי' ז"ל ורבי הגדול ז"ל¹⁷, [ד]ודאי פלוגתא דמקלקל בחבורה פטור נפקא מפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה כדפרשי' ז"ל, ומיהו לא חייב ר' שמעון אלא כשהן צריכות, כגון חובל בצריך לכלבו ומבעי' בצריך לאפרו, שעושה לשום צורך תיקו' שחוץ לגופם מיתה דומיא דמילה והבערה. ור' יהודה חולק אף באלו, דלא דמו למילה והבערת בת כהן, דהתם יש תיקו' באותו הנחב' והנשרף, שזה מכניסו לברית וזה עושה לה כפרה, ואע"פ שהתיקו' חוץ לגופם הרי הוא תיקו', אבל בחובל ומבעיר שאין בנחבל ובנשרף אלא נזק גמור אע"פ שעושה לצורך דבר אחר אין זה תיקו', שאין דרך [לאכול] [לחבול] לצורך דם ולהבעיר גדיש לצורך אפר, והצורך הזה אינו כלום וכמאן דליתיה דאמי לאחשוביה תיקו' מילה¹⁸ והבערה כיון שהוא חוץ לגופם אינו כלום. וכיון שכן אף חובל ומבעיר דעלמא חייב, אלא דבעי' שתהא צריכה לגופה שהוא לשום צורך, דלא עדיפא ממתק' דבעי' מלאכה הצריכה לגופה. והשת' אתיא כולה שמעתא שפיר כפשטה, דא"ל ר' יוחנן לר' אבהו, חובל ומבעיר סתם שלא לצורך כמו שאתה שונה אינה משנה, לא נשנית ולא אמרה אדם מעולם, ואם תמצי לומר שתהא משנה, חובל בחובל לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו, וקס"ד דהא מיתה משנה לכל העולם. ופרכי' והאנן תנן כל המקלקלים פטורים, ולא

נפיק מינה שום חובל ומבעיר. ופרקי' דמתני' ר' יהודה, ובריתא דתאני חובל בצריך לכלבו כר"ש, אבל לר' יהודה כולם פטורים מטעמא דפרישנא לעיל, דלא דמי למילה והבערה, כי אין לנו (מלמדים) [ללמוד] מחובל ומבעיר למקלקלים דעלמא שיהו חייבין כשהם לצורך. וכי¹⁸ תימא דהוה להו ב' כתובים הבאים כאחד וכו', הא ליתא דלא באים כאחד וניהו, דאיצטריך קרא למשרי מילה ואיצטריך [קרא] למסרי הבערת בת כהן דלא תדחי שבת מק"ו. וי"ל דכיון דגלי רחמנא באידך קרא דבעי מלאכת מחשבת] ומלאכת תיקו' כמלאכת (דמשכן) [המשכן] אין לנו [לחתו] [לחדש] אלא כמה שחדשה בתורה הכתוב, וחובל ומבעיר לגופם יצאו. והא דאמרי' בפסח שני בפ' אלו דברים¹⁹ כי אזלת קמיה דר' זריקה בעינא ליה לדברי (האמור) [האומר] מקלקל בחבורה פטור, פי' כשאין בו שום תיקו', שוחט שלא לאוכליו חייב מה תיקו', דהא פסח פטול הוא, ומהדרי' תיקו' להוציאו מידי אבר מן החי, ההיא אליבא דר' יהודה בעי, ומתריץ דבעי תיקו' שיהא נאכל (ולנשחט) [הנשחט]. דאלו לר"ש אפי' בלא שום תיקו' אליו הא סגי ליה (בשתייה) [בשחיטה] לפי²⁰ דעתו שחיטה לצורך שהיה סבור לשחוט יפה. והשתא אתי שפיר דלר"ש נמי אין קבורת מת מצוה דוחה את השבת, (ד)אע"ג דמלאכה דאינה צריכה לגופה היא כדאי' בפ' כלל גדול²¹, והא דאמרי' התם בסנהדרין²² שאינה דוחה שבת אתיא לר' יהודה דסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, וליבא למימר דמקלקל הוא שהיה פטור שהרי יש לי תיקו' למת בקבורה ומצוה עביד ואף בחפירה ליבא קלקול כולי האי. ושמעי' מסוגיין דהא דאמר רב אשי בפ"ק דיבמות²³ מה לי בישול פתילה [וכו'] אליבא דר' יהודה היא, דר' יוסי ור' נתן דהתם אזלי בשיטתיה דר' יהודה וסברי דהבערה לחלק יצאת או ללאו וכוליה קרא להכי הוא, אבל לר"ש לגופה איצטריכא למיסרה בשבת וללמד על חובל ומבעיר לצורך שיהא

11. תוספות מסכת שבת דף קו עמוד א

חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא כו' - פי' רבינו שמואל דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ור' יוחנן סבר לה כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה ובהבערה פטור וצריך לכלבו ולאפרו לא חשיב מקלקל וחייב אפי' לר' יהודה וכן משמע בסמוך מתוך פי' רש"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא דאטו משום דס"ל כר' יהודה מאן דתנא כר"ש משתקינן ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ור' יוחנן

אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו סבר דחובל ומבעיר אע"פ שאינו צריך לכלבו ולאפרו חייב לר' שמעון דגמר ממילה והבערת בת כהן ור' יוחנן סבר דר"ש נמי לא מחייב אא"כ איכא קצת תיקון כגון דצריך לכלבו ולאפרו דמילה והבערה איכא קצת תיקון שהוא צורך מצוה אבל לר' יהודה אפי' צריך לאפרו ולכלבו פטור דאין זה תיקון חשוב דאין דרך לחבול בחבירו כדי ליתן לכלבו או לשרוף גדיש בשביל האפר אע"ג דכל שוחט מקלקל הוא כדאמרי' בפ"ק דחולין (דף ת. סכין של ע"ז מותר לשחוט בה מודה ר' יהודה לענין שבת דחייב דדוקא לענין ע"ז חשוב מקלקל דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ולא חשיב ליה נהנה כיון דקלקולו יתר על תקונו ור"ת מפרש דהא דחשיב לר' יהודה מקלקל בצריך לכלבו ואפרו לפי שאין התיקון בא באותה שעה אלא לאחר מכאן דלאחר שנעשית חבורה בא הדם ולאחר שכלתה ההבערה בא האפר אבל בשוחט בשעת הקלקול בא לו התיקון שמוציאה מידי אבר מן החי וקורע למירמא אימתא אינשי דביתיה חשוב ליה לר"י נמי תיקון לפי שבשעת הקלקול בא לו התיקון וכן בהריגת המזיקין (לקמן קכא:). חייב לר' יהודה דבא התיקון בשעת הקלקול ולר"ש פטור משום דהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה וקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב דמחייב לכ"ע אע"ג שבשעת הקלקול אינו בא התיקון היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף ותיקון גמור הוא שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול.

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

(יו"ד סי' רכא ס"ק מב) שהשיג על הרמ"א שם (סי"ב) שכתב המודר הנאה מחבירו מותר לשחוט לו בהמה בריאה, דהא הנאה גדולה היא לו מה שישחוט לו ויתירנה לו לאכילה, ובכל יום אנו שוכרים שוחט שישחוט, ודוקא לגבי עבודת כוכבים אמרינן שאין בשביל איסור עבודת כוכבים איסור בסכין של ע"ז, ומביא ראיה מדברי התוס' הנ"ל, דלא ילפינן לענין שבת מעבודת כוכבים בזה, וה"ה נדרים, כיון דדוקא גבי ע"ז גלי רחמנא ולא במקום אחר, וכו'.

חוץ מחובל ומבעיר. כתבו התוס' אע"ג דכל שוחט מקלקל הוא כדאמרינן במס' חולין (ח. סכין של ע"ז מותר לשחוט בה, מודה ר' יהודה לענין שבת דחייב, דדוקא לענין ע"ז חשוב מקלקל דכתיב (ראה יג-יח) "ולא ידבק בידך מן החרם", ולא חשיב ליה נהנה כיון דקלקולו יתר על תקונו. ועי' בטו"ז

13. דף על הדף שבת דף קו עמוד א

בגמ': מדאיצטריך קרא למישרא מילה - הא חובל בעלמא חייב.

ויש להקשות כיצד ניתן ללמוד שמקלקל בחבורה חייב ממה שהזקקה התורה להתיר מילה בשבת, הלא יתכן שאת המילה עצמה לא הזקקה התורה להתיר לנו לפי שכל המקלקלים פטורים, כולל מקלקל בחבורה, ולא באה התורה להתיר לנו אלא את פעולת המציצה שנעשית לאחר המילה, שכן המוצץ דם בשבת, חייב משום "מפרק" (תולדה של "דש"). ומציצת המילה אינה קלקול אלא תיקון, שכן מטרתה להציל את התינוק מסכנת נפשות?

ותירץ בזה הג"ר שמחה זיסל ברוידא ז"ל: דאין צורך בפסוק מיוחד כדי להתיר את המציצה בשבת, שהרי ניתן למול בסוף היום, סמוך לחשיכה, ואת המציצה אפשר לבצע בצאת השבת. ואם בכל זאת הזקקה התורה לפסוק מיוחד, אין זה אלא להתיר את עצם המילה, ומכאן למדת שהמקלקל בחבורה חייב. ע"כ.

העיר בזה הגאון ר' יצחק דוד אלטר שליט"א: ובלא"ה י"ל, דהמציצה היא משום פיקו"נ וסכנה, וכל המכניס עצמו לסכנה ואח"כ נצרך לחלל שבת, אינו אלא איסור דרבנן, (דאלת"ה, דילמא משום מרחיצין את הקטן אחר המילה איצטריך קרא להתיר). ואת ועוד אחרת, דיש לדון כאן דין מלאכה שאינה צריכה לגופה בדם הנמצא ע"כ.

14. ערוך השולחן אורח חיים סימן שטז סעיף א

צידה היא מאבות מלאכות שכשצד איזה דבר שיש במינו צידה כלומר שדרך העולם לצודן חייב במזיד סקילה וכרת ובשוגג חייב חטאת וצידה היתה במשכן שהרי היו צריכין חלזון לדמו לצבוע בו תכלת והיו צדין אותו וכן

היו צדין התחשים שהיו צריכין לעורותיהם לכסות בו את המשכן וגם השליו היו צריכין לצוד ובגמ' [ע"ה]. הדבר פשוט שיש בחלזון צידה ובירושלמי פ' כלל גדול [פ"ג סוף הל' ב'] יש בזה פלוגתא דיש מי שסובר דאין צידה בחלזון והטעם נ"ל דכיון דהוא תולעת בעלמא מקרי אין במינו נצוד והלכה שיש בו צידה [ומפרשי הירושלמי פירשו שם דס"ל דאין צידה באבות מלאכות כלל ודבריהם תמוהים וכ"כ התוס' (ע"ה. סד"ה הצד) וז"ל וצ"ע דבירושלמי משמע דצד חלזון לא מיחייב משום צידה עכ"ל וזהו כדברינו רק התוס' כתבו בפשיטתו ובאמת יש פלוגתא בירושלמי ע"ש]:

15. ערוך השולחן אורח חיים סימן שטז סעיף יא

משונה היא מלאכת צידה מכל המלאכות דבכל המלאכות צריך לעשות המלאכה אבל גרם מלאכה אינו חייב מן התורה דכתיב לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסר הא גרמא שרי [ק"כ:] ואלו במלאכת צידה אפילו בגרמא חייב כדתנן [ק"ו:] צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב וזהו גרמא שהרי הוא לא הכניס את הצבי להבית אלא הצבי נכנס מעצמו ורק הוא גרם בנעילת הדלת שצוד הצבי וטעמא דמילתא דבצידיה לא מקרי זה גרמא כדפירש"י זו היא צידתו עכ"ל כלומר דעיקר הצידיה הוא המעשה האחרונה שנועל בפני הצבי ואם לא נעל הדלת אע"פ שצדו בעצמו שהוליכו בידיו משדה והכניסו לבית ולא נעל לאו כלום עבד ונמצא דעיקר הצידיה היא הנעילה ואם שנים נעלו הדלת שניהם פטורים דבכל מלאכת שבת שנים שעשאו פטורים דכתיב בעשותה שיחיד יעשה המלאכה כשיכול בעצמו לעשות אמנם אם אחד לא יכול לנעול ונעלו שנים שניהם חייבין דזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים ואם זה יכול וזה אינו יכול היכול חייב וכמ"ש בס"א ש"א גבי הוצאה והשני הוי מסייע ואין בו ממש אמנם אם הפתח כבר מגופף דאז כבר הוא כנצוד מותר לנעול הפתח במנעול אע"ג דבזה מוסיף שמירה על שמירתו מ"מ בעניינא דצידיה לא עבד כלום שמכבר נגמרה צידתו ועמ"ש בסעיף ט"ז:

16. רש"י מסכת ביצה דף כג עמוד ב

אין צדין דגים - אף על גב דשחיטה ואפייה בשול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב - טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה - חייש למכמר בשרא, פן יתחמם ויסריח, [1] אבל צידה - אפשר לצודו מבעוד יום, ויניחנו במצודתו במים, ולא ימות ולמחר יטלהו.

17. תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד ב

אין צדין דגים מן הביברין וכו' - פירש רש"י דאע"ג דאוכל נפש מותר היינו דוקא כגון בשול ואפייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב דיותר טוב פת חמה וגם בשול ב"ט ושחיטה שמא יסריח אבל צידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו במים במצודתו ולא ימות ולא נהירא כדמפרש בריש מכילתין (דף ג. ושם) גבי גזרה שמא יתלוש דאין לחלק באוכל נפש בין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר אלא דוקא במכשירין יש חלוק [2] לכך נ"ל כפר"ח מקינו"ן שפירש לעיל [דף ג. סד"ה גזרה] משום דדמי לקצירה.

18. תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד ב

ואין נותנין לפנייהם מזונות - [1] פירש רש"י דאין מזונות עליו דהם אוכלים עשב הנמצא במים וגם פעמים אוכלים עפר וגדולים אוכלים הקטנים ואפילו למאן דשרי מאך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב) דמשמע אפילו בהמה מכל מקום דגים לא הואיל ואין מזונות עליך ותימה דבגמרא פריך ורמינהי ביברין של חיה ועוף אין צדין וכו' ומשני כאן בביבר קטן כאן בביבר גדול והשתא תינת מצידה לצידה תרצת שפיר אלא מזונות מאי תרצת דבמתני' אמרי' ונותנין לפנייהם מזונות והתם אמרי' אין נותנין לפנייהם מזונות לכך נראה לי דהא תליא בהא אי צידה מותרת מותר נמי ליתן לפנייהם מזונות והכי פירושו אין צדין דגים מן הביברין וכו' [2] ואין נותנין לפנייהם מזונות גזרה שמא יצודם דהא צידה שלהן אין מותרת ביום טוב והשתא כשמתרץ בגמרא מצידה ממזונות נמי ניהא דהא בהא תליא ומכל מקום קשיא דמשמע הכא דהיכא דצידיה שלהן אסורה אפילו לזרוק להם מזונות אסור ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנה: ושם) קאמר גבי דברים שאסור ליקח מהן למשדא קמייהו שפיר דמי ויש לומר דהתם מיירי בשבת דחמיר דאוכל נפש אסור ולא שייך למגזר שמא יקח מהן אבל הכא מיירי ביום טוב דאוכל נפש מותר גזרינן דלמא כשיתן להם מזונות שמא יצוד מהם.

19. שערים מצויינים בהלכה – ביצה כג:

ואין נותנין לפנייהן מזונות. פרש"י דאין לטרוח בעבורם, דאין מזונותן עליך. שהם אוכלין שרשי עשבים וגדול אוכל את הקטן. וכן איתא במס' ע"ז (ד.) דכרדים הגדול בולע את הקטן. והתוס' כאן דחו טעמו של רש"י, אלא האיסור הוא משום גזרה שמא יצודם. והרמב"ם (יו"ט פ"ב הי"ז) והשו"ע (או"ח סי' תצו ס"ב) כתבו, דמשום שמוקצין הן, אין נותנין לפנייהן מזונות שמא יבא ליקח מהן. וכתב הרמ"א (או"ח סי' תקפג) דהולכין אל הנהר ברה"ל לומר סדר תשליך, וכתב המג"א דהינו נהר עם דגים חיים, וצ"ח לסי' תצו ס"ב, ופי' במחצה"ש דכוונתו שלא ישליכו מזונות לנהר לצורך הדגים, והמון עם נוהגין כן והוא מנהג גרוע. ואפשר דמהאי טעמא נהגו בדורות האחרונים שלא לילך בראש השנה אלא באחד מעשי"ת, ויש נוהגין לילך ביום י"ג מדות, ויש להם טעם לזה. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קכט ס"ק כח).

20. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קו עמוד ב

כתב בעל התרומות כי בזמן שיש בתיבה אוכלים והזבובים שם אין לסגור התיבה לגמרי מפני [ש] צד הזבובים, ואע"פ שאין במינם ניצוד, איסורא דרבנן איכא, ואע"פ שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ואינו מתכוין לצוד, הוי פסיק רישיה ולא ימות [ד] אסור אפי' באיסורא דרבנן, ואפי' היכא דלא איכפת ליה, אבל לאידך סברא אין צורך לכך.

21. שו"ע אורח חיים - סימן שטז

(ג) כל שבמינו נצוד, חייב עליו; אין במינו נצוד, פטור אבל אסור. הלכך, זבובים אע"פ שאין במינו נצוד, אסור לצודן: הגה - ולכן יש לזהר שלא לסגור תיבה קטנה, או לסתום כלים שזבובים בו בשבת, דהוי פסיק רישיה שיצודו שם (בה"ת ומדכ"י ס"פ כירה ואגור). ויש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם, יברחו:

22. ערוך השולחן אורח חיים סימן שטז סעיף ה

כל שבמינו נצוד חייב עליו וכל שאין במינו נצוד כמו זבובים ויתושים וכיוצא בהם פטור מן התורה אפילו צדן לצורך מפני שאינן בגדר צידה אבל אסור מדרבנן אפילו צדן שלא לצורך הלכך זבובים אע"פ שאין במינן נצוד אסור לצודן בין ביד בין לכפות עליהם כלי ולכן יש לזהר שלא לסגור תיבה קטנה כשיש שם זבובים אבל בגדולה לית לן בה שהרי גם שם אין ביכולת לתופסה ונהי דביש במינו נצוד אסור בכה"ג מיהו בשאין במינן נצוד לא החמירו בכה"ג ורק בתיבה קטנה או כלי קטנה יש לזהר שלא לסותמן משום דהוי פסיק רישא דבודאי יתפסו שם ויש מקילין במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם מיד יברחו ולענין הלכה ודאי כשרואה שיש זבובים בהכלי או בהתיבה צריך להבריחם כמה שאפשר אבל אינו מחויב לעיין אם יש זבובים [ט"ז סק"ד] כיון שמן התורה אין כאן חיוב כלל באיזה ענין שהוא:

23. שפת אמת מסכת שבת דף קו עמוד ב

בגמ' אמר ריב"א א"ש הצד ארי בשבת אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי שלו, צ"ע היכא דאחד צד את הארי והשני הכניסו לגורזקי אם השני חייב משום שהוא גומר הצידה או נימא כיון דכבר ניצוד ע"י הראשון אע"ג דאינו חייב קודם שהכניסו לגורזקי ולא נגמר צידתו, מ"מ גם השני פטור והוי כמו שנים שעשאו דשניהם פטורין:

1. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לה עמוד א

דרש רבא: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר: זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, אמר לו הקב"ה: ד"ת שכתוב בהן התעיף עיניך בו ואיננו, אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב: ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו', ואיהו אתייה בעגלתא.

2. ספר גליוני הש"ס

ל"ה א' מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, נ"כ ע' שו"ת מהרי"ו סי' קנ"א דכ' ו"ל ואל יזלזלו בהפוסקים דמש"ה קרוים מזמורים מלשון לא חזומר כלומר זמירות המקטרגים וכתי' זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי ומש"ה תיקנו למחר בכל ימות השליה זמירות קודם החפלה עכ"ל ולע"ק דח"כ אחאי נענש דוד בקראו לדברי תורה זמירות שהכוונה שהם מכריזים המקטרגים וכדברי המהרי"ו ואולי גם ע"י נענש דמשמע דדברי תורה יש גם רק כח ציטור הרע לא השתלמות והתעלות בטוב עלמו וע' תוס' מגילה ג' א' ד"ה אחש דכ' דה"ק שם הלנו אחש בשביל ת"ת באת דכתי' תורה לזה לנו חס לזרינו היינו בשביל הקרבנות המגינים עלינו מזרינו עכ"ל משמע ג"כ הכוונה כן דת"ת הוא מפלה לנו בעלם הוספח שלימות משא"כ קרבנות רק מגינים מן הלרים וע"כ נענש דוד בקראו לד"ת זמירות דזה חלילה פחיתות אל ד"ת: